

безпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф. присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 226-231.

The concept «book providing academic disciplines» and the possibility of new technologies that are used in the activity of scientific library workers Khmelnytsky National University, thanks to software product «Automated file cabinet Book Supply».

Key words: *acquisition fund, Book Supply, academic disciplines, the library fund.*

Отримано: 13.02.2015

УДК 024.5:027.7:378(477.43)

Т. В. Сологуб,
м. Кам'янець-Подільський

АВТОМАТИЗОВАНА КНИГОВИДАЧА В ЧИТАЛЬНОМУ ЗАЛІ ТА АБОНЕМЕНТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті йдеться про досвід автоматизованої книговидачі в читальному залі та абонементі педагогічного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Розглянуто подальші перспективи розвитку інформаційних технологій з впровадження електронного обслуговування користувачів.

Ключові слова: *користувачі бібліотеки, автоматизована книговидача, штрих-кодування бібліотечного фонду, електронний формуляр, АБІС.*

Якісна освіта є однією із умов інноваційного розвитку країни. І від університетської бібліотеки, її спроможності на належному інформаційному рівні забезпечити освітній і науково-дослідний процес у значній мірі залежать і якість підготовки кадрів, і ефективність дослідницької роботи у виші.

Основне завдання бібліотеки вищого навчального закладу – забезпечення повного, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного й інформаційного обслуговування студентів, магістрантів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників ВНЗ згідно з їх інформаційними запитами на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів. Бібліотека покликана розуміти поточні та прогнозувати перспективні інформаційні потреби користувачів, створювати і надавати відповідні послуги. Головне в роботі бібліотеки – модернізація змісту її діяльності.

Автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів, інформаційні технології в обслуговуванні читачів, створення електронних каталогів, Інтернет та Інтернет-технології, формування бібліотечно-інформаційних систем і мереж, взаємодія бібліотек в електронному інформаційному просторі, доставка документів, он-лайнні ресурси – це далеко не повний перелік інновацій, в яких функціонують сучасні бібліотеки [4, с.9]. Автоматизація веде до нового рівня обслуговування користувачів і дозволяє при мінімальних затратах часу отримати якомога більше інформації.

Читальний зал та абонемент педагогічного факультету – структурний підрозділ бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка, який йде шляхом якісних змін в системі інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, впровадження нових технологій. Головна мета змін – відповідати вимогам і запитам користувачів, сучасному рівню освіти. Сьогодні задовольнити зростаючі запити студентів та науковців можливо лише на базі нових інформаційних технологій, тому бібліотечний підрозділ активно веде роботу з їх впровадження.

Виходячи зі своїх умов та можливостей, кожна бібліотека йде власним шляхом автоматизації бібліотечних процесів та обслуговування користувачів. На сьогодні читальний зал та абонемент педагогічного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка набув значного досвіду в цій справі. Відбулися зміни всіх традиційних бібліотечних технологій. Головною метою інновацій є покращення якості обслуговування читачів. Інноваційні зміни стали можливими завдяки придбанню університетом 2006 року АБІС (автоматизованої бібліотечної інформаційної системи), яка забезпечує опрацювання, аналітико-синтетичну обробку та представлення користувачам документального фонду бібліотеки (як традиційного паперового, так і електронного), обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах: від придбання до замовлення [1]. Перевагу віддали програмі «УФД/Бібліотека», яка: по-перше, відповідає міжнародним стандартам та вважається однією з кращих; по-друге – поширена в системі бібліотек вищої школи України, а відтак полегшує інтеграцію в їх інформаційний простір; по-третє – підтримує паперові технології: друк каталожних карток, книжкових формулярів і списків, обслуговування користувачів в автоматизованому режимі за допомогою комп'ютера, сканера, штрих-кодування читацьких квитків, книг і закріплення конкретного документа в електронному формулярі читача [2, с.278-279].

Для того, щоб перейти на обслуговування користувачів в автоматизованому режимі, була проведена величезна підготовча робота. Спочатку вирішили ввести книжковий фонд в електронний каталог, а пізніше – фонд періодики. Основна робота з рекаталогізації фонду зайняла у нас 2 роки проти 3-х запланованих; це був результат напруженої, злагодженої праці колективу, стимулом для якої було прагнення якомога швидше перейти на новітню технологію обслуговування читачів. 2006 рік був роком напруженої, але надзвичайно цікавої, зовсім нової для персоналу праці. Подолати психологічний бар'єр «Комп'ютер – людина», оволодіти комп'ютерною грамотою, зокрема технологічним процесом «Введення фонду бібліотеки в електронний каталог» було нашим першочерговим завданням. Протягом року співробітники опанували комп'ютерну грамоту і успішно заповнювали поля бібліопису.

Наявність ЕК – одна з основних умов впровадження автоматизованої книговидачі. За наявності електронного каталогу, який поєднує в собі функції алфавітного, систематичного та інших каталогів і карток бібліотеки, що багатоаспектно розкривають зміст документів, стає можливим значно швидше і якісніше здійснювати пошук необхідної інформації, а також створювати бібліографічні списки літератури або, навіть, бібліографічні покажчики. Через електронний каталог можна здійснити пошук літератури по темі за назвою чи автором. На момент, коли бібліотека впритул підійшла до реалізації поставленої задачі, у базу даних був занесений весь книжковий фонд, що знаходився в читальному залі та абонементі педагогічного факультету.

Іншою важливою умовою переходу на автоматизовану книговидачу стало маркування бібліотечних документів штрих-кодами. Штрих-кодування – фундаментальна технологія, що дозволяє контролювати систему обслуговування і забезпечувати зв'язок між АБІС та фізичними потоками бібліотечних доку-

ментів. Кожен примірник забезпечується етикеткою зі штрих-кодом, який, як і інвентарний номер, стає унікальним ідентифікатором документа. Штрих-код зчитується сканером, що забезпечує оперативність та безпомилковість введення інформації. Бібліотекою університету було розроблено схему генерування штрих-кодів, які несуть в собі необхідну інформацію про документ. Штрих-код містить сигнатуру К-ПНУ ім. І. Огієнка, яка засвідчує належність книги університетові, інвентарний номер, шифр, авторський знак, автора та назву документу, рік видання, що дозволяє уникнути помилок при наклеюванні штрих-кодів і поновити пошкоджений чи затертий штрих-код у разі необхідності.

Масове маркування штрих-кодами документів в читальному залі та абонементі педагогічного факультету розпочалося 2012 року з активної частини книжкового фонду навчальної літератури та фонду періодики, призначеної для обслуговування користувачів у читальному залі. Цю роботу ми завершили 2013 року. На сьогоднішній день перейшли вже до штрих-кодування ретроспективного фонду.

Паралельно зі штрих-кодуванням бібліотечного фонду йшла робота зі створення електронної бази користувачів «Читачі». АБІС передбачає, що кожному користувачу, занесеному в базу даних, і кожному примірнику документа, занесеному в ЕК, присвоюється ідентифікаційний номер – штриховий код, на основі якого здійснюється їх взаємозв'язок. Сьогодні створена єдина електронна база користувачів, яка містить всі необхідні відомості про них і постійно поповнюється. Електронний читачий формуляр, який є єдиним для всіх обслуговуючих підрозділів бібліотеки університету, відображає інформацію як про поточну видачу, так і її історію, здійснює контроль терміну повернення документів.

Таким чином, щоб розпочати автоматизовану видачу необхідно:

1. Ввести бібліографічні дані видань підсобних фондів в електронний каталог.
2. Штрихкодування видань.
3. Створити БД «Читач».
4. Виготовити ламіновані штрихкодовані читачькі квитки.
5. Опанувати персоналом комп'ютерною грамотою, зокрема технологічними процесами «Ретроспективне введення фондів в електронний каталог» та «Обслуговування користувачів в автоматизованому режимі».

Працюючи над ретроконверсією фонду і створенням БД «Читач», співробітники відділу повністю оволоділи комп'ютерною грамотою. У цьому нам допомогли інструкції та пам'ятки, які розробив відділ автоматизації: «Методичні поради каталогізатору», «Обслуговування користувачів з використанням автоматизованих технологій», «Методичні поради щодо створення каталогів тем та віднесення документу до тематичного каталогу», «Реєстрація періодичного видання в електронному каталозі» та проведені практичні заняття.

2008 року у порядку експерименту на автоматизоване обслуговування було переведено абонемент педагогічного факультету, і то лише студентів стаціонарної форми навчання 1-2 курсів, а 2009 року обслуговувалися вже всі користувачі денної форми навчання. Спочатку, як пробний варіант, застосували гібридну технологію обслуговування, тобто облік вели традиційними формами і через комп'ютер. Звичайно, така двояка форма реєстрації вимагала більшої затрати часу і дублювала роботу.

Цій події передувала велика роз'яснювальна робота серед студентства: на дошці оголошень була розміщена інформація про перехід бібліотеки на автоматизоване обслуговування читачів; відвідувались старостати, проводилась роз'яснювальна робота серед усіх категорій користувачів з метою оформлення

ламінованого читацького квитка; велися бесіди в студентських групах, на яких говорилося про те, що основною метою впровадження новітніх інформаційних технологій є якісна зміна обслуговування користувачів бібліотеки.

Експеримент пройшов вдало, тому стало можливим вперше в автоматизованому режимі провести групову видачу навчальної літератури студентам на 2008-2009 навчальний рік.

У чому полягає сам процес автоматизованого обслуговування читачів і яке це відбувається практично?

Робота проходить в програмі «Library». Після реєстрації в системі відкривається табличне вікно «Бібліотека». За допомогою курсору вибираємо меню «Запуск» / «Видати документи». Відкривається табличне вікно «Видати документи». Сканером зчитуємо штрих-код з читацького квитка. Послідовно відкриваються вікна «Картка читача» та «Видати документи». Сканером зчитуємо штрих-код (інвентарний номер) з відібраних для видачі документів. Автоматично система заносить інвентарний номер документа в табличне вікно «Видати документи». Натискаємо кнопку «Видати», дане вікно закривається. Перед нами залишається вікно «Картка читача». Для перевірки виданих документів натискаємо кнопку «Документи / Видані». Перед нами відкривається вікно «Видані документи». Тут є можливість переглянути всі документи, які видані користувачу і рахуються за ним. Натиснувши кнопку «Історія», отримаємо відомості про всі видання, якими попередньо користувався читач, і ті що за ним рахуються зараз, і ті що вже з нього списані. Це і є електронний формуляр читача. Він містить відомості: № примірника, автор, назва документа, кількість, дата видачі, термін повернення, дата повернення, коментар, місце видачі.

Якщо користувач заборгував видання, не повернув їх у передбачений термін, то система автоматично реагує на це – заборговані видання виділяються червоним кольором. Це дає змогу оперативно слідкувати за читацькою заборгованістю. Ми закриваємо «Картку читача», натиснувши кнопку «Закрити», перед нами знов табличне вікно «Бібліотека». Система готова розпочати обслуговувати наступного користувача. Процес обслуговування в автоматизованому режимі проходить швидко і займає приблизно 10-20 секунд.

Процес повернення документів теж відбувається дуже швидко. За допомогою курсору вибирається пункт меню «Запуск / Повернути документи», відкривається табличне вікно «Повернути документи». Сканером зчитуємо штрих-код з читацького квитка. Послідовно відкривається табличні вікна «Картка читача» та «Повернути документи». Сканером зчитуємо штрих-код (інвентарний номер) з документів, які повертає користувач. Автоматично система заносить інвентарний номер в табличне вікно «Повернути документи». Натискаємо кнопку «Повернути», дане вікно закривається. Табличне вікно «Картка читача» дозволяє виявити, чи повернені системою документи. Для цього натискаємо кнопку «Документи / Видані». Перед нами відкривається вікно «Видані документи». Бібліотекар впевнився, що всі документи повернені користувачем. Закриваємо «Картку читача», натиснувши кнопку «Закрити». Перед нами табличне вікно «Бібліотека». Можна приступати до обслуговування наступного читача.

При відсутності ламінованого читацького квитка, сканера для штрих-кодів всі операції можна робити шляхом набору інформації з клавіатури.

Побачивши переваги електронного обслуговування – оперативність, безпомилковість, чіткість, з січня 2010 року абонемент педагогічного факультету перейшов на автоматизовану книговидачу всіх категорій користувачів.

Штрих-кодуювання активної частини книжкового фонду та занесення фонду періодики в електронний каталог і одночасно маркування штрих-кодами дало можливість у 2013 році повністю перейти на автоматизоване обслуговування користувачів в читальному залі та абонементі педагогічного факультету.

Досвід впровадження в діяльність бібліотеки новітніх технологій показав необхідність приділяти особливу увагу підвищенню кваліфікації працівників. Робота в цьому напрямку проводиться: працівники підрозділу пройшли курси перепідготовки, атестовані й підтвердили відповідність займаній посаді. Бібліотекарі володіють методикою пошуку в ЕК, що позитивно відображається на використанні інформаційних ресурсів користувачами бібліотеки.

Автоматизована книговидача дала реальну можливість управляти процесом обслуговування, дозволила упорядкувати всі технологічні процеси в бібліотеці від обліку книги в ЕК до отримання статистичних даних: про читача, відвідування, книговидачу. Перевага електронного формуляру полягає у тому, що бібліотекарі на різних пунктах видачі можуть у ньому записувати інформацію, яка стосується даного читача (боржник, відрахований за наказом, загублений читацький квиток). Цю інформацію бібліотекарі вводять в поле «примітки». Також можна заблокувати електронний формуляр користувача з певної причини, і поки студент не розрахується чи не поновиться, жоден відділ його обслуговувати не буде.

Автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій дали можливість підрозділу розширити сферу послуг. Орієнтиром у роботі є принцип «Бібліотека – для користувача», і користувач має право сподіватися на комплекс різноманітних послуг [3, с.195].

Практика показала, що в процесі автоматизації завідуючій підрозділом необхідно приділити увагу таким аспектам:

- 1) впровадження нових інформаційних технологій;
- 2) координації роботи підрозділу з відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення з автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів;
- 3) організації навчання співробітників практичному застосуванню комп'ютерних технологій.

Колектив читального залу та абонементу педагогічного факультету, не забуваючи минулого, зберігаючи кращі традиції крокує в ногу з часом: освоює нові електронні технології, що створює комфортні умови для користувачів, дає змогу підняти якість та престиж читального залу та абонементу педагогічного факультету в університеті. Зміни в технологічному середовищі нашої бібліотеки здійснені великими інтелектуальними зусиллями її співробітників за досить короткий час.

Як показала практика, для проведення комплексних змін технологічного середовища, необхідні сучасне програмне і технічне забезпечення, підготовлений до змін персонал і, безумовно, спланована і ретельно продумана організація роботи зі створення нової технології бібліотечних процесів.

У запровадженні електронної книговидачі є вузькі місця. Наразі електронний формуляр читача доступний лише бібліотекарю, але було б добре, щоб користувач мав можливість самостійно звернутись до свого формуляра через сайт бібліотеки і в будь-який час уточнити кількість взятих документів, термін їх повернення, узяти причину блокування електронного формуляра, зробити електронне замовлення та ін. Програма «УФД. Бібліотека» надає багато можливостей, які потрібно вивчати та запроваджувати для більших зручностей у відносинах та співпраці користувача і бібліотеки й бібліотеки і користувача.

Список використаних джерел:

1. Автоматизована бібліотечна інформаційна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрану.
2. Прокопчук В.С. Деякі аспекти інноваційної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / Кам'янець-Подільський національний університет, наукова бібліотека ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 2. – С. 272-284. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
3. Сологуб Т.В. Абонемент-читальний зал педагогічного факультету К-ПНУ імені Івана Огієнка: тенденції розвитку та проблеми взаємодії / Т.В. Сологуб // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / Кам'янець-Подільський національний університет, наукова бібліотека ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 3. – С. 191-196. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
4. Туровська Л. Інформаційні технології в науковій бібліотеці / Леся Туровська // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 2. – С. 8-11.

The article says about the experience of automated Circulation in the reading room on the subscription and the Faculty of Education Library Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Discussed prospects for further development of information technologies for the implementation of e-service users.

Key words: *library users, the automated delivery of books, bar-coding library collections, electronic form, ALIS.*

Отримано: 19.02.2015

УДК 024.1:37.013.41

В. А. Шевчук,
м. Кам'янець-Подільський

ИНДИВИДУАЛЬНА РОБОТА З ЧИТАЧЕМ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКАРЯ

У статті розглянуті основні аспекти роботи щодо застосування індивідуального та диференційованого підходу до читача, використання традиційних і нетрадиційних методів підходу до кожного користувача, заохочення його до читання, з метою пізнання світу через книгу.

Ключові слова: *анкетування, бібліотека, бібліотекар, бібліотечний фонд, видача, грамотність, етика бібліотекаря, індивідуальний та диференційований підхід, користувач, криза читання, культура читання, обслуговування, особистість, профільна школа, читач.*

«Вибрати книги заради свого та чужого читання – не тільки наука, а й мистецтво, удосконаленню якого немає меж».

Н. А. Рубакін

Без сучасної бібліотеки неможливо сьогодні уявити навчання і виховання читачів, без неї неможлива освіта і самоосвіта педагогічних працівників. І сьогодні бібліотека залишається чи не єдиним безкоштовним джерелом одержання інформації, місцем самоосвіти, інтелектуального відпочинку, творчого спілкування і творчого розвитку студентів та викладачів.